

KONDOR KATALIN

FINITA LA COMMEDIA

Borbély László könyvéről

Szerep! Míg agyad szinte megszállja a téboly,

Az ember fönn a színmű mókáit játszva

Le kell hogy győzze vad dühét!

Eh! Hát te férfi vagy?...

Nem, csak Pagliaccio!

öltsd fel zekédet,

Kend be lizttel a képed!

Pénzt ad a néző s mulatni jól akar!

S ha Arlekinnal Colombina megcsal,

Kacagj Pagliaccio, s kitör a tapsvihar!

Ha jajgat lelked, te járd a bolondját,

Mondj élcet élcre, ha szíved megreped!

Ah! Kacagj Pagliaccio, látva szerelmed romját,

S mókázva rejtsd, ó, rejtsd el égő sebed!...

Kacagj, bajazzo, éneklj Canio Leoncavallo Bajazzók című operájában, és az ember szíve belesajdul. Nemcsak azért,

mert gyönyörű a dallam, hanem azért is, mert átérzi a művészek, a „bohócok”, a színpadi emberek kiszolgáltatottságát. De mert színház az egész világ, a művész és az operabéli hős sorsából a magáéra ismer az ember. Kacagj, ha jajgat a lelked, rejtsd el sebeidet, a komédia előbb-utóbb véget ér. Velünk együtt.

Talán nem véletlen, hogy Borbély László könyvét elolvastva a kitűnő dramaturgiájú Leoncavallo-opera idéződt fel bennem. A 12 novellát tartalmazó kötet egyik elbeszélése ráadásul a Népligetéről, a mutatványosokról is szól, nem véletlenül *Finita la commedia* a címe. A cirkusz világa, a mutatványosok, a bábosok mestersége, miért, miért nem, vonzza a felnőttet, a gyereket is. Talán a titokzatossága miatt, talán mert úgy véli az ember, hogy az álarc, a rivaldafény és a bohóckodás – miközben takarja, elrejt, mássá varázsolja azt, aki mögé búj – abban segít, hogy előadónak, nézőnek egyaránt módot ad az élet szomorú és vidám eseményeinek átélésére, s ezzel talán arra is, hogy úrrá legyen az előtte tornyosuló ilyen-olyan nehézségeken, akadályokon. E könyv hőseinek nehéz sors jutott. A címadó novella főszereplőjét például kirúgják, mert az általa készített bábok gyanúsak, hiszen nem ro-

konszenves a párttitkár, a kulák feje ráadásul elgurul előadás közben, a produkciót pedig kapitalista bővlinak minősítik. A népliget világa így aztán fakulni kezd, helyette jött a párt, csupa nagybetűvel, meg a békeharc. S mert ezekről nem lehetett, azaz, tilos volt komédiát gyártani, hát vége is lett a komédiának, mert az nem komédia, ha a komédiás nem mondhatja szabadon a magáét. S ezzel vége lett annak a különös világnak is, melyet Borbély László oly hitelesen hoz elénk, hogy a képzeletünk a régi helyszíneket, a Népligetet, a vendéglőket, a korabeli ferencvárosi utcákat még a mai, alaposan megváltozott Ferencvárosba is bele tudja helyezni. Ugyanakkor – s ez az írói képzelet irigylésre méltó tulajdonsága – mi, olvasók sok-sok mai ismerősünket is oda tudjuk képzelni abba a régi világba, mert ők talán a génjeikben hordozzák ezeket az emlékeket. Mégsem változna oly gyorsan az élet, ahogy azt sokszor képzeljük? Mindenesetre éppen a címadó novella akár egy nagyregény alapját is képezhetné, mert oly színes a szereplők élete, hogy szívesen megismerkednénk részletesebben is sorsukkal. S még az is eszembe jutott, hogy kitűnő filmet lehetne belőle készíteni.

S hogy valami motoszkálhatott az író fejében is a film és a kötet elbeszéléseinek esetleges kapcsolatáról, azt *Az átok* című novella ajánlása is jelzi, ugyanis Federico Fellininek szól. Ezúttal is vándorszínészek, erőművészek, artisták világában vagyunk, mégpedig Fiumében, a huszadik század kivándorlási hullámának egyik kezdőpontján, a monarchia különböző népeinek olvasztótengelyében, ahonnét sokan New York felé óhajtották venni az irányt. Természetesen a jobb élet, a szebb jövő reményében. A kivándorlási ügynökök buzgón dolgoztak, ügyfeleik reménykedtek, s voltak sokan, akik nemhiába. Borbély nem kegyelmez novellája egyik Amerikába kitántorgott hősének. Mert tudja, hogy a sors olykor nem engedi végleg elszakadni a leszarmazottakat őshazájuktól, hát visszahozza egyiküket Európába. Fiumébe. Nem meggazdagodott magyarként, hanem cirkuszosként, pankrátorként, a menedzser rabszolgájaként. A dédapa kivándorlása óta száz esztendő múlt el. S a kikötővárosban a pankrátorral sorjázni kezdenek az események, azaz dolgozni kezd a Sors. Mely mintha azt akarta volna megmutatni, hogy nincs végleges elszakadás.

A cirkuszosok, mutatványosok világa nem ereszti el az írókat, van még novella a könyvben, mely róluk szól, miként a nagy történelmi eseményeink hétköznapi (volt olyan?) történeteiről is mesterien ír. Az egyiknek az a címe: Camus mosolya. A történetet elmesélő „pesti srác” a Baross téri, Keleti pályaudvar környéki harcok résztvevője Franciaországban, egy benzinkútnál találkozik Albert Camus íróval

1960. január 4-én. Alig néhány órával azelőtt, hogy francia Nobel-díjas író tragikus autóbalesetben meghal. Nem tart ez a találkozás tovább, mint fél órát, vagy talán addig se. A harcokban résztvevő srác és a vérbe fojtott magyar szabadságharc meghurcolt és halálraítélt hőseiért következesen kiálló író találkozásának meséje megidézheti ötvenhat tragikumának abszolút lényegét. Jól tette Domonkos László, hogy a *Hitel* folyóirat 2017 októberében megjelent Mosolyok árnyéka című esszéjében külön kihangsúlyozta ennek novellának jelentőségét. „A Camus mosolya bizonyos szempontból mérföldkő – az 1956-os forradalom ábrázolásának máig éppen nem problémamentes történetében és a magyar prózairodalomban egyaránt olyasféle sajátos jeladásnak érzem, amivel eddig legföljebb csak igen-igen kevés írásmű veheti fel a versenyt – írja Domonkos László.

Noha Borbély említett kötetében több 56-os témájú kispróza is olvasható (A lázadó ember – újabb, bár jóval halványabb Camus-reminiszceniákkal –, Októberi szilánkok, Mire megvirrad), a Camus mosolya az, amelynek esetében igazán kimondható: igen, éppenséggel valóban így is megtörténhetett volna. Arany János biztató bólogatásával: »nem a való, annak égi mása...« Drámaiságában olyan ez az alig négy és fél oldalas kis írás, mint valamelyik megrendítő erejű és szívszorító mediterrán szél, bóra vagy tramontána, vagy sirokkó, vagy misztrál, letaglóz és fel is kavar egyben. Hatása rendkívüli – szélzúgást idézve dörömböl a felismerés: íme azok az elemei a történelmi ábrázolásnak, amelyekből a história hétköznapi alkotórészeckéi – tanokolástól fényképnézegetésig –, a kiváló alkotói alapötlet és a kellő eszmei »töltet« helyes arányérzékkel megválasztott-ötözött alkalmazása révén a művész alappilléreivé válhatnak. Camus mosolyának – mosolyoknak az emberi arc kifejezésrendszerében e tán legcsodásabb jelzésnek – árnyékából így születhet sorsfordító, nagy történelmi események halhatatlanságának megörökített-originális foglalat.”

Ez a novella egyébként 2016-ban különdíjat nyert a Berzsenyi Dániel Irodalmi és Művészeti Társaság által meghirdetett Mai szívekben 1956 című pályázaton és a Somogy folyóirat különszámában volt először olvasható. A novella mottóját Hernádi Gyulától kölcsönözte a szerző. Nyilván okkal. Emlékszem azokra az évekre, amikor a Lyukasóra folyóirat megjelenését követően rendszeresen író-olvasó találkozókat tartottunk egy belvárosi könyvesboltban, ahová Hernádi, Szakonyi Károly, Gyurkovics Tibor, Kiss Dénes, Tóth Éva, Szalay Károly meghívott egy lelkes kis csapatot kezdő művészekből és Borbély László is köz-

tük volt. A nagy öregek hamar megkedvelték, barátságukba fogadták, támogatták őket. Az akkor még „csak” újságíróként jeleskedő Borbély Lászlóban ők látták elsőként meg a tehetséget és bátorították, hogy mihamarabb kezdjen el írni szépprózát. Jó szeműk volt, hiszen 2002-ben megnyerte az Európa Tárcá-Visegrádi Tárcá pályázat nagydíját Az antikvárius című művével, s attól az évtől kezdve folyamatosan jelennek meg novellái, elbeszélései. Megjelentetett könyveket színészekről is, Koncz Gáborról, Dózsa Lászlóról és Reviczky Gáborról.

Aztán egy szép napon megszólalt a telefonja. Csurka István hívta munkatársnak a lapjához. Első személyes találkozásukkor, Csurka azzal búcsúzott el a fiatalembertől, hogy „írd!” És Borbély elmondása szerint Csurka a felszólítást, amúgy „Nehézfúsan” azzal nyomatékosította, hogy tréfásan még be is vitt a fiatalembernek egy erőtlén jobbkézes ütést. Ezzel is utalva arra, hogy eljutottak hozzá Borbély ökölvívó témájú tárcái. Akik rendszeresen olvasták Csurka hetilapját, emlékeznek, hogy éveken át, hétről hétre, a kiváló drámaíró „sorslátó” vezércikkei mellett megjelentek Borbély László tárcanovellái is. Később rábízta a Havi Magyar Fórumot, így lett „szerzőnköl” főszerkesztő. Különbösen az izgalmas kis tárcái is kiadásra kerültek Feszület a ring felett címmel. A szerző engem kért fel beszélgetőtársnak az Írószövetségben tartott könyvbemutatón. Sajnos Csurka István azon már nem lehetett ott, de ha olyan a másvilág, amilyennek hiszem, akkor „két futam között” Borbély Lászlót odaától is rész-

síti pártfogó szeretetében, akárcsak Gyurkovics, Hernádi vagy éppen Tóth Éva.

Istennek hála akad olyan is, aki még nem a „Mennyei Mandzsúriából” hanem „idelenn”, épp testben ép lélekkel ajánlja az olvasók figyelmébe Borbély Lászlót, mint irodalmi harcostársat. Döbrentei Kornélról napjaink vitathatatlanul kiváló költőjéről van szó, aki ezt írta az új kötet fülszövegére: „Ezek a művek, noha súlyos mondandókat görgetnek a magyar valóságról, befejezetlenek. Nem tűnnek lezártak, nonstop folytatódnak. Nincs filozófiailag The End. Főleg Happy nem. Vagy mi, vagy az élet nem érdemeljük ki. S ha mégis igen, beledöglünk. Keresztfa nélkül. Ám sugallják, még ha a végről is van szó, nem ott ér véget az élet.

Borbély László által tovább álmodtatik, itt-ott kissé tán nem is titkoltan, Mátyás Iván megejtő varázsában fürödve él, ám mégis más. És még nem is célja egy eltűnt kor értékei iránt nosztalgiát visszaidézni. Viszont azt nyomatékosítja: az az értékrend bizony eltűnt. De egyet mindenképpen tud a szerző, az élet nagyszerűségébe vetett hitet erősíteni. A csodáját, amely az egyed számára megismételhetetlen.”

Nagyon szép, olykor titokzatos párkák által szőtt történetek a kötet írásai, elővetítve azt, amit sokan érzünk ebben a megbolydult világban: lassan, vagy nem is olyan lassan, finita la commedia!

(Borbély László: *Finita la commedia – elbeszélések. Bp., Hét Krajcár K., 2017, 163 p.*)

A TRIANONI SZEMLE
eddig megjelent lapszámai
megvásárolhatók a szerkesztőségi órák idején is
csütörtökönként 16 órától 18 óráig
a Budapest, XIII. kerület Rózsafa u. 3. szám alatt.
Lapjaink villámpostán (szidi44@gmail.com)
is megrendelhetők.